

**სვანური -გაჰ და ქართული -ღა ნაწილაკების
სემანტიკურ-ფუნქციური ურთიერთმიმართებისათვის
The Semantic-Functional Relation between the Svan Particle
-გაჰ -gar and the Georgian Particle -ღა -ya**

**ქეთევან მარგიანი
Ketevan Margiani**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: სვანური ენა, ნაწილაკი, კონტექსტი, კალკი.
Key words: The Svan language, particle, context, calque.

ნაწილაკები სვანურში, ქართულის მსგავსად, ან სუფიქსებია, ან ცალკე მდგომი ელემენტები და დასტურდებიან სახელთანაც და ზმნასთანაც. ზოგი სვანური ნაწილაკი არქაულობის, სემანტიკის გადაწევის ან გაფართოების გამო (ერთ ან მეორე ენაში) ფუნქციურად მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება ქართულის ფონეტიკურად ფარდ ნაწილაკს. მათ შორისაა *გაჰ* ნაწილაკი, რომელსაც, სპეციალური ლიტერატურის მიხედვით, როგორც მატერიალურად, ასევე ფუნქციურად ქართულის -ლა ნაწილაკის ფარდად მიიჩნევენ. ის, მსგავსად ქართულისა, უსათუოდ მოსდევს სიტყვას, რომელსაც მიემართება, თუმცა, მიღებული დაწერილობით, იწერება ცალკე. ერთი შეხედვით, სვანურში საანალიზო ნაწილაკის მოქმედების არეალი, ქართულთან შედარებით, თითქოს უფრო ფართოა, რადგან ნაწილაკიანი ფორმის გადმოქართულებისას, კონტექსტის გათვალისწინებით, არა მხოლოდ -ლა, არამედ „მხოლოდ“, „მარტო“ ლექსემებიც შეესაბამება.

ჩვენი აზრით, სვანურში ამჯერადაც არქაულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე: ქართულში თუ ენის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე არქაული -ლა ნაწილაკიანი ფორმების შემცველ კონსტრუქციებში „მხოლოდ“, „მარტო“ ნაწილაკებმა დაიკავეს ადგილი, სვანურში *მაჰგო(ღ)* და *მხოღოღ* ლექსემების შესატყვისები საერთოდ არ მოიპოვება. შესაბამისად, მათ ყველგან ანაცვლებს *გაჰ* (-ლა) ნაწილაკი.

ქართულად მეტყველების დროს სვანური ენის მატარებელი -ლა და *მხოღოღ* ნაწილაკიანი ფორმებს იშვიათად გამოიყენებს (ქართულშიც ისინი უფრო სალიტერატურო ენის კუთვნილებაა და არა ზეპირი მეტყველებისა). ამიტომაც სვანი მთქმელის მხრიდან ხშირია *მაჰგო* ლექსემის ხმარება; სიტყვა *მაჰგო*’ს ადგილს კი მთქმელი განსაზღვრავს სვანურის მიხედვით, ანუ *მაჰგო* ლექსემა ასეთ შემთხვევაში უსათუოდ იმ სიტყვის შემდეგ იკავებს ადგილს, რომელსაც სვანურში -გარ ერთვის; ასე ვიღებთ სვანურის კალკს და, შესაბამისად, სტილურად გაუმართავ ქართულ წინადადებას, ზოგჯერ კი ეს ფაქტი ცვლის შინაარსსაც; მაგალითად: „გიოხგი გუშინ უნდა მოსუდიყო, მაგჰამ ღლესღა

მოაღწია/მხოლოდ დღეს მოაღწია“-ს ნაცვლად იტყვიან: „დღეს მაჩგო მოაღწია“; „ესლა დამრჩა“ – „ეს მაჩგო დამჩჩა“, „მაჩგო/მხოლოდ ეს წავიკითხე“ – „ეს მაჩგო წავიკითხე“...;

როგორც აღმოჩნდა, კალკირების საფუძველი ლექსიკურ შეუსაბამაზე მეტად საანალიზო ნაწილაკის მყარი ადგილია კონსტრუქციაში.

ამრიგად, აღნიშნული ტიპის აცდენა სალიტერატურო ენისა და ზეპირი მეტყველების, არასალიტერატურო ენის ლექსიკურ ერთეულებს შორის (როგორც ფუნქციის, ასევე ერთეულის არასათანადო ადგილას გამოყენების თვალსაზრისით) და ე. წ. „თავისუფალი ადგილები“ („თეთრი ლაქა“) არა მხოლოდ სხვადასხვა აგებულების, არამედ მონათესავე ენებშიც შეიძლება გახდეს სტილური გაუმართაობის, კალკირების საფუძველი.

ლიტერატურა:

ონიანი, აღ. (1998). სვანური ენა. თბილისი: „სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.

შანიძე, ა. (1980). ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, ტ. III, თბილისი: „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.

Like Georgian, the Svan particles are either suffixes or separate elements found with the noun and verb. Due to their archaic nature, changed semantics or expansion of meaning (in one language or the other), the Svan particles only partially correlate with their phonetic equivalent in Georgian. Among such particles is -გაჩ -gar. According to special literature, both materially and functionally, this particle is considered as equal to the Georgian particle -ღა -ya. Like Georgian, this Svan particle follows the word it is related to. However, according to the spelling rules, it is written separately. At a glance, the area of function of this Svan particle is broader as compared to the Georgian particle, because, when we translate the Svan forms with this particle, taking into account the context, the Georgian analogues of this Svan

particle include not only the particle -ღა -*ga*, but also the lexemes მხოლოდ *mxolod* “solely” and მარტო *mart’o* “only”.

In my opinion, the situation with regard to the Svan particle is archaic: in Georgian, at a certain stage of language development, the archaic -ღა /-*ga* / was mostly replaced by the lexemes მხოლოდ *mxolod* “solely” and მარტო *mart’o* “only”. However, the Svan language does not have any lexemes correlated to მხოლოდ *mxolod* “solely” and *mart’o* “only”. Instead, the particle -გაჲ -*gar* (-ღა -*ga*) is used in all contexts.

When speaking in Georgian, the Svan speaker will rarely use the forms with the particle -ღა -*ga* or the lexeme მხოლოდ *mxolod* “solely” (even in Georgian, such forms belong to the literary language rather than oral speech). Therefore, the Svan speaker of Georgian will chiefly use the lexeme მარტო *mart’o* “only”. The place of the latter lexeme in a sentence is defined on the basis of the Svan language, i.e. in the Georgian speech of the Svan speaker, the lexeme მარტო *mart’o* “only” follows the word which is followed by -გარ -*gar* in Svan. Thus, we get the calque of the Svan and, correspondingly, a stylistically wrong Georgian sentence. In some cases, this fact affects the content. For instance: instead of the correct sentence გიორგი გუშინ უღა მოსუღიღ *giorgi gušin unda mosulix’o*, *magram dyesya moayc’ia* / *mxolod dyes moayc’ia* “Giorgi was to come yesterday, but he came here only today”, the Svan speaker of Georgian says: ღღეს მარტო მოაღწიღ *dyes mart’o moayc’ia* “He came today only”; Instead of saying ესღა ღამღიღ *esya damrča* “only this remains”, the Svan speaker of Georgian will say ეს მარტო ღამღიღ *es mart’o damrča* “this only remains”; instead of მარტო (/მხოღღღ) ეს წავიღიღღ *mart’o (/mxolod) es c’avik’itxe* “I only read this”, the Svan speaker says ეს მარტო წავიღიღღ *es mart’o c’avik’itxe* “this only I read”...

As it turned out, the reason for the calquing is the stable place of the Svan particle in the construction rather than lexical non-correspondence.

Thus, the above-mentioned non-correspondence between the literary language and oral speech and the lexical units of the non-

written language (with regard to both the function and the place in a sentence) and the so-called “free spaces” (“gaps”) can lead to stylistic discrepancy and calquing not only in languages of different structures but also in the related languages.

References:

- Oniani, Al. (1998).** svanuri ena. [Svan language]. Tbilisi: “Publishing House of Tbilisi State Pedagogical University named after Sul Khan-Saba Orbeliani”.
- Shanidze, A. (1980).** kartuli enis gramatikis sapudzvlebi, t. III. [Basis of the Georgian Language Grammar, vol. III]. “Tbilisi State University Publishing House”.